

ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLERİN ÖNLENMESİ İÇİN İL ÇALIŞMA PLANI GELİŞTİRME

TASLAK

11 MAYIS 2017
2. TASLAK

1. ÇALIŞMANIN ARKA PLANI ve GEREKÇESİ NEDİR?

Çocuk yaşıta evlilik, taraflardan en az birinin çocuk olduğu hem resmi hem de gayri resmi evliliklere denmektedir¹. Çocuk yaşıta evlilik çocuk haklarının ihlali ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türü olmasının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlaması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi dâhil kalkınma hedeflerine ulaşmanın önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir.

‘Çocuk yaşıta evlilik’, ‘zorla evlilik’ ve ‘erken evlilik’, çoğunlukla bağlantılı olmaları ve birbirlerinin yerine kullanılmalarına rağmen, farklı kavramlardır. “Erken evlilik” yetişkinlik çağına ulaşmanın daha erken yaşıta ya da evliliğe bağlı olduğu ülkelerde 18 yaşın altındaki bir kişi ile yapılan evlilikleri ifade eder. Erken evlilik ayrıca her iki eşin de 18 yaşında olduğu ya da 18 yaşından büyük olmalarına karşın fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişim düzeyleri veya kişinin yaşam seçenekleri ile ilgili bilgi eksikliği gibi diğer faktörlerin bu kişileri evliliğe rıza göstermeye hazırlıksız hale getirmesini kasteder. Diğer taraftan, “zorla evlilik” iki kişiden en az birinin evlilik için tam ve özgür rıza göstermediği evliliktir (OHCHR, 2014). Zorla evlilik farklı şekillerde olabilir ve kölelik; insan ticareti; görücü usulü ile yapılan geleneksel evlilikler; kız kaçırma; vatandaşlık elde etmek amacıyla yapılan evlilikler ve mağdurun tam ve bilgilendirilmiş olarak rıza gösterme kapasitesinden yoksun olabildiği durumlarda ortaya çıkabilir. (“Zorla Evlilikler ve Çocuk yaşıta evliliklere İlişkin” Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Kararı, 2005) 18 yaşın altındaki bir çocuk evlilik için rızasını gösteremediğinden, çocuk yaşıta yapılan evlilikler zorla evlilik olarak kabul edilir. Bu üç kavram çocukların korunması ile ilgili birçok yaygın konuyu ortaya çıkarmasına rağmen 18 yaşından önce yapılan evliliğin çocuk haklarının ihlali olduğu şeklindeki ana mesaj ‘çocuk yaşıta evlilik’ kavramı ile vurgulanmaktadır.

Genellikle kız çocuklarını etkileyen, çoğu zaman kız çocukları, genç kadınlar, onların çocukları ve toplum için çeşitli yıkıcı sosyal, psikolojik, ekonomik ve sağlık sonuçları ortaya çıkaran çocuk yaşıta evlilik, kişinin kendi eşini ve geleceğini seçme hakkını ihlal eder. 18 yaşının altında evlenen kız çocuklarının cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili sorunlarla, yalnızlaşma ve psiko-sosyal problemlerle karşı karşıya kalmaları ile şiddet, istismar ve zorla cinsel ilişkiye maruz

¹ Bu anlamda Medeni Kanun hükmünde geçerliliği olmayan, ancak ‘evlilik’ adı altında gerçekleştirilmiş olan fiili birliktelikler de kavramsal olarak ‘çocuk yaşıta evlilik’ içerisinde değerlendirilmektedir.

kalmaları daha olasıdır. Erken yaşta evlenen çocukların okuldan erken ayrılmalarına neden olan, daha düşük seviyede eğitim ve okuryazarlık, istihdam için sınırlı fırsatlar, yoksulluk ve ilişkilerine bağımlı hale gelmeleri ile sonuçlanan sosyal baskılarla da karşılaşmaları muhtemeldir.

Dünyada her yıl yaklaşık 15 milyon kız çocuğunun 18 yaşından önce evlendiği tahmin edilmektedir. Diğer bir deyişle, dünyadaki her 4 kızdan 1'i 18 yaşından önce evlenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde her 3 kızdan 1'i 18 yaşından önce evlenirken, her 9 kızdan 1'i 15 yaşından önce evlenmektedir. 1995 ve 2010 yılları arasında erken yaşta ve zorla evlilik oranları 15 yaşın altındaki kız çocukları için %8'e, 18 yaşın altındakiler için ise %26'ya düşmüştür. Ancak, kaydedilen ilerleme bölgeler ve ülkeler arasında dengesiz bir şekilde dağılmıştır (UNICEF, 2014).

Çocuk yaşta evlilik oranlarının en yüksek olduğu ülkeler Sahra Altı Afrika bölgesinde yoğunlaşırken (çoğunlukla Nijer %75, Orta Afrika Cumhuriyeti %68 ve Çad %68), 15 yaşından önce evlenen kız çocukları, başta Hindistan ve Bangladeş olmak üzere en fazla Güney Asya'da bulunmaktadır. **UNICEF, çocuk yaşta evliliklerde düşüş yaşanmadığı takdirde, 2050 yılına kadar 1,2 milyar kızın, çocuk yaşta evlenmiş olacağını öngörmektedir (UNICEF, 2014).**

Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2013, s.107), **25-49 yaş grubunda bulunan kadınların %22'sinin 18 yaşına kadar, %4'ünün ise 15inci yaş gününden önce evlendiğini** ortaya koymuştur. Türkiye'de ilk evlenme yaşında son yirmi yıldır düzenli bir artış görülmektedir. Araştırma sonuçları da, son 20 yıllık dönemde ilk evlenme yaşının 2 yıl arttığını destekler niteliktedir.

Evlilik yaşına ilişkin istatistiklerin çoğu resmi evlilikleri kapsamakta, bu sebeple 16 ve 17 yaşlarında yapılan evlilikler hakkında bilgi vermektedir. Resmi olarak evlilik yapılmasının mümkün olmadığı 15 yaş ve altına dair ise daha az bilgi mevcuttur.

HÜNEE tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, **15-18 yaş grubundaki evli kadınların oranı (çalışmaya katılan) %3,6'dır (Sayfa 73).** Ancak, katılımcılara ilk evlenme yaşı sorulduğunda, **kadınların %26'sının 18 yaşından önce evlendiği ortaya çıkmıştır.** 18 yaşından önce yapılan evliliklere en fazla **Kuzey Doğu Anadolu (34,2), Ortadoğu Anadolu (32,9), Güneydoğu Anadolu (32,8), Orta Anadolu (31,3) ve Batı Karadeniz bölgelerinde (32,3)** rastlanmaktadır. En düşük oran ise %19,5 ile Doğu Marmara'ya aittir. Şehirde yaşayan

- Türkiye’de 25-49 yaş grubundaki kadınların % 22’si 18 yaşından önce evlenmişlerdir. (Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2013). Yani her 5 kadından biri çocuk yaşıta evlendirilmiştir.
- 2015 yılında 31 bin 337 kız 16-17 yaşında evlendirilmiştir. (TÜİK evlenme istatistikleri)
- Tüm evli kadınlar içinde % 4.1’i 14 yaşında veya daha küçükken evlendirilmiştir. (Aile Yapısı Araştırması, 2011)
- Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayan her 3 kadından 1’i çocuk yaşıta evlendirildiğini söylemiştir. (% 32.8. Aile içi şiddet araştırması, 2014)
- Sadece 1 yıl içerisinde (2013) 20 bin 700 kız çocuğu, çocuk sahibi olmuştur. Doğumların 326’sında anne 15 yaşından daha küçüktür. (TÜİK doğum istatistikleri)

katılımcılar arasında 18 yaşından önce evlilik yapanların oranı %24,6 iken, bu oran kırsal kesimde yaşayanlar arasında %32,1’dir.

Evliliklerin %46,8’i kız çocuklarının rızası alınarak ailenin verdiği karar üzerine yapılmış olup %19,9’u ise kız çocuklarının rızası olmadan gerçekleşmiştir. Bu araştırmada 18 yaşından önce ve sonra yapılan evlilikler arasında resmi ve dini nikâh sayısı bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

UNICEF Dünya Çocukları Raporu (2011), ülkelerindeki savaştan önce Suriyeli kadınların % 13’ünün çocuk yaşıta evlendirildiğini (20-25 yaş grubundaki kadınlar içindeki oran), çatışma ve zorunlu göç koşullarında bu rakamın 2.5 katı arttığını ortaya koymuştur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının verilerine göre ise (AFAD, 2014), Türkiye’de kamp içinde ve dışında yaşayan 15-18 yaş grubundaki Suriyeli kadınların %14’ü evlidir.

Görüldüğü gibi Türkiye’de çocuk yaşıta yapılan evlilikler konusunda farklı ve yetersiz veri bulunmaktadır. Yukarıda söz edilen Kadına Yönelik Şiddet (HÜNEE, 2014) araştırmasının yazarları da bu bakımdan 2008 ve 2014 yıllarına ait verilerin etraflıca analiz edilmesi önerilmiştir. Bu analizlerde “erken evliliklerin kuruluşu, eşler arasındaki yaş ve eğitim farkı, erken evlilik kararını kimin aldığı, erken evliliklerde nikâh biçimi, nikâhı kıyan kişi detayındaki bilgiler ile farklı şiddet biçimleri ve şiddetle mücadele yöntemleri arasındaki ilişkileri

betimleyici analizlerin dışında ileri istatistik teknikleri kullanarak analiz eden çalışmaların yapılması önerilmektedir” (HÜNEE, Özet Rapor, 2014, sayfa 39)².

2. BU ÇALIŞMANIN AMACI NEDİR?

Çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi, ülkelerin, ilgili sözleşmeler ile çerçevesi çizilen standartlarda bir mücadele programı geliştirmeleri ve bu programla uyumlu yerel planların hayata geçmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu programların, ilgili tüm tarafların katılımı ile mevcut ihtiyaçlar ve öncelikler çerçevesinde yerelleşmesi son derece önemlidir. Uluslararası çerçeve ile sınırlı yerel müdahaleler, sorunun daha hızlı ve etkin biçimde çözümüne katkı sunmaktadır.

Bu çalışma, çocuk evliliklerin önlenmesine ilişkin **yerel düzeyde yürütülecek çalışmaların planlanması, koordinasyonu, uygulanması ve izlenmesinin** desteklenmesini amaçlamaktadır.

Çalışma kapsamında, çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi konusunda 10 ilde İl Çalışma Planlarının geliştirilmesi sağlanacak ve uygulanması desteklenecektir. Çalışma planları 2017-2019 yıllarını kapsayacaktır.

Çalışma belediyeler başta olmak üzere çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesi konusunda kilit rolü olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi kurum ve kuruluşların çocuk yaşıta evliliklerle mücadele kapasitesini güçlendirmek için **“il çalışma planı”** geliştirilmesine odaklanmaktadır. Ancak bu konuda yürütülecek çalışmaların diğer kuruluşlar tarafından kolaylaştırılması ve desteklenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarda çocuk yaşıta evliliklerin önlenmesine ilişkin farkındalık oluşturulması, “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan İl Koordinasyonlarının” güçlendirilmesi ve bu Koordinasyon (Kurulu) altında çocuk yaşıta evlilikler ile mücadele alt komisyonu oluşturulması da hedefler arasındadır.

Bu sebeple “il çalışma planı” ilgili tüm tarafların katılımı ile oluşturulacaktır. Buna göre; alt komisyonda ilgili tarafların katılımıyla, ilde yapılacak çalışmaların genel çerçevesi çizildikten

² Çocuk yaşıta evliliklerinin ölçülmesi ile ilgili problemin Türkiye’ye özgü olmadığı görülmektedir. UNFPA 2012 Raporu, çocuk yaşıta evliliklerinin görülme sıklığı ve yaygınlığının değişik şekillerde analiz edildiğini ve raporlandığını, muhtelif göstergelerin farklı bilgiler sunduğunu ortaya koymuştur. Nguyen ve Wodon (2012) tarafından da belirtildiği üzere, çocuk yaşıta evliliklerinin ölçülmesi konusunda eksiklikler mevcuttur. Dünya Bankası ekonomistleri, yoksulluk ölçüm kavramlarından ve tekniklerinden yararlanarak çocuk yaşıta evliliklerinin ölçülmesine yönelik detaylı bir istatistiksel metodoloji sunmuşlardır (Nguyen & Wodon, 2012).

sonra belediye (veya ilgili bir başka kuruluş) yetkilileri le yapılacak ayrı bir toplantıda, il çalışma planı esas alınarak özelleştirilmiş bir çalışma planı hazırlanacaktır.

3. ÇALIŞMA HANGİ İLLERDE GERÇEKLEŞTİRİLECEKTİR?

Çalışma planı geliştirme çalışmalarının aşağıdaki illerde yürütülmesi planlanmaktadır:

	İLLER	İLİN SEÇİLME GEREKÇELERİ
1	Ağrı	Çocuk yaşta evliliklerle ilgili her üç göstergeye göre ³ ilk 10 il içinde yer almaktadır.
2	Muş	
3	Van	Çocuk yaşta evlilikler ile ilgili her üç göstergeye göre ilk 20 şehir içinde yer almaktadır. Ayrıca anne olan çocuk sayısının en yüksek olduğu ilk 10 il içerisinde yer almaktadır.
4	Urfa	
5	Kilis	16-17 yaş evlilik oranının en yüksek olduğu ildir. Ayrıca mülteci nüfusun yoğunlukta olduğu bir ildir.
6	Mersin	Evlilik sebebiyle okuldan ayrılan kız çocuk sayısının en yüksek olduğu ilk beş il içinde yer almaktadır.
7	Mardin	
8	Muğla	Mülteciler için transit&varış ve mevsimlik çalışma yeridir.
9	Tekirdağ	Roman nüfus içerisinde çocuk yaşta evlilik oranının yüksek olduğu ildir.
10	Nevşehir	Çocuk yaşta evlilik sayısının en yüksek olduğu 20 ilden biridir.

4. ÇALIŞMA HANGİ TARİHLERDE GERÇEKLEŞTİRİLECEKTİR?

Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi il çalışma planı geliştirme atölyeleri Haziran 2017– Eylül 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilecektir. Her ilde iki günlük atölye çalışmaları yapılacaktır.

5. İL ÇALIŞMA PLANI GELİŞTİRME SÜRECİNİN AŞAMALARI NELERDİR?

Çalışma planı şablonunun oluşturulması: 2 günlük il çalışma planı geliştirme çalıştayları için bir şablon geliştirilmiştir.

Pilot illere ziyaretler: Çalıştaylarından önce seçilen 10 pilot ile ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretlerde Valilik, Belediye, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nde ilgili yöneticilerle görüşmeler gerçekleştirilmiş, çalışma hakkında görüş alış-verişinde bulunulmuştur.

Mevcut hizmetlerin haritalandırılması: Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi ve evlendirilmiş çocuklara hizmet sunumunda mevcut mekanizmalar ve hizmetler tespit edilerek, yerel paydaşların iletişim bilgilerini içeren bir liste oluşturulmuştur. Bu bilgiler, il çalışma planı geliştirme atölyelerinde katılımcılarla paylaşılacaktır.

Hedef ve taslak faaliyetlerin oluşturulması: Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi çalışma planında yer alacak hedefleri ve gerçekleştirilebilecek faaliyetleri içeren bir faaliyet havuzu oluşturulmuştur (Belgenin sonunda yer almaktadır.)

Çalıştayların raporlanması: Her bir çalıştayın ardından taslak çalışma planını da içeren bir değerlendirme raporu hazırlanacaktır. Bu raporda, çalışma planının uygulama aşamasında her bir il için ihtiyaç durulan ek faaliyetlere ilişkin öneriler de yer alacaktır.

6. İL ÇALIŞMA PLANININ HEDEFLERİ NELERDİR?

Planlarda doğrudan çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine yönelik hedeflerle birlikte belediyeler başta olmak üzere ilgili paydaşların çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddetle mücadele kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetleri de içeren hedefler almaktadır.

Hedef 1. Kanıt Oluşturma- Çocuk merkezli ve toplumsal cinsiyete duyarlı veri oluşturma ve analizler

Hedef 2. Hizmet sunma kapasitesinin güçlendirilmesi

Hedef 3. Kadınların ve kız çocukların güçlenmesi

Hedef 4. Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine ilişkin farkındalığın arttırılması

7. İL ÇALIŞMA PLANI KİM TARAFINDAN HAZIRLANACAK, UYGULANACAK VE İZLENECEKTİR?

Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi İl Çalışma Planı “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi, İl Ve İlçe Koordinasyon”unun alt komisyonu tarafından hazırlanacak ve uygulanacaktır. İlgili yönetmelikte Koordinasyon, sınırlı sayıda kurumun müdür düzeyinde temsilini içermektedir. İlgili Yönetmelikte çocuk koruma kanunu komisyonu üyeleri şunlardır:

- Cumhuriyet Başsavcısı Vekili,
- İl Emniyet Müdürü,
- İl Jandarma Komutanı,
- İl Millî Eğitim Müdürü,
- İl Sağlık Müdürü,
- Büyükşehir, İl ve Merkez İlçe Belediye Başkanları,
- Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürü,
- Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürü,
- Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürü,
- İl Özel İdaresi Genel Sekreteri,
- Denetimli Serbestlik Müdürü,
- Baro Temsilcisi

Çocuk Yaşta Evliliklerin Önlenmesi ve Müdahale Alt Komisyonu’nun teknik bir ekip olarak hem uzman düzeyinde temsil edilmesi hem de yönetmelikte belirlenen taraflardan daha geniş yapıda olması çalışma planının geliştirilmesine ve uygulanmasına katkı sunacaktır. Alt Komisyon’da yer alabilecek potansiyel üyeler aşağıda sıralanmıştır. Alt Komisyonun çalışmalarında bir hantallığa sebebiyet vermemek için bu üyelerin bir kısmı daimi bir kısmı ihtiyaç halinde çağrılmak suretiyle çalışmalara katkı sunabilirler.

- Büyükşehir, İl ve İlçe Belediyeleri
- Kent Konseyi Kadın Meclisi
- Kent Konseyi Çocuk Meclisi
- İl Millî Eğitim Müdürlüğü

- ASPİM
- İl Emniyet Müdürlüğü
- İl Jandarma Komutanlığı
- Sağlık kuruluşları
- Üniversite
- Baro kadın hakları komisyonu
- Baro çocuk hakları komisyonu
- Müftülük
- İl Göç İdaresi
- İŞ-KUR
- ÇİM (var ise)
- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
- Kalkınma ajansı
- İlçe kaymakamlıkları
- Kadın örgütleri
- Çocuk örgütleri
- Meslek örgütleri

8. İL ÇALIŞMA PLANI GELİŞTİRME ATÖLYELERİ NASIL UYGULANACAKTIR?

Atölyenin amacı çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi için belirlenen hedefler çerçevesinde il çalışma çalışma planı geliştirilmesidir. Çalıştay 2 gün sürecektir. Çalıştay, Çalışma planının “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Yerine Getirilmesi Amacıyla Kurulan Merkezi, İl ve İlçe Koordinasyon”u bünyesinde oluşturulacak Çocuk Yaşta Evlilikler Alt Komisyonu tarafından uygulanmasını sağlamak üzere planlama çalıştayının alt komisyonda yer alacak kurum, kuruluş ve kişilerin katılımıyla gerçekleştirilecektir.

Çalıştayın ilk gününde; çocuk yaşta evlilikler ile ilgili temel kavramlar, dünyada ve Türkiye’de durum, uluslararası ve ulusal mevzuat, çocuk yaşta evliliklerin sebepleri ve sonuçları, Türkiye’de bu konuda gerçekleştirilen çalışmalar ile iyi uygulamaların paylaşılacağı bir bilgi paylaşımı oturumu olacaktır.

İkinci oturumda yerel çalışma planlarının önemi, ilişkili kavramlar ve plan yönetimine ilişkin bilgi aktarımı yapılacaktır. Daha sonra, katılımcıların hazırlanmış olan faaliyet havuzundan uygun buldukları faaliyetleri seçerek çalışma planlarını oluşturmaları istenecektir. Katılımcılar havuzda yer alan faaliyetlerde değişiklik yapabilecek, ek faaliyet önerebileceklerdir. Grupların,

faaliyetlerin yanı sıra bu faaliyetleri uygulama süresi, kaynak, zaman aralığı, koordinatör ve sorumlu kuruluşları belirlemeleri de sağlanacaktır. Bu çalışmada galeri turu yöntemi kullanılacaktır.

Galeri turu yöntemi

Çalışma planı şablonu hedefler çerçevesinde bölünür. Katılımcılar her grupta 5-6 kişi olacak şekilde küçük gruplara ayrılır. Her grup, çalışma masasında belirtilen hedef çerçevesinde yürütülebilecek faaliyetleri boş şablona yazar. Grup bir süre bu hedef üzerinde çalıştıktan sonra yan masaya geçerek diğer hedef üzerinde çalışmaya başlar. Tüm gruplar tüm hedefler üzerinde çalışınca etkinlik tamamlanır. Katılımcılar, şablonu doldururken geliştirilecek olan faaliyet havuzundan yararlanabileceği gibi kendileri de faaliyet önerisinde bulunabilirler.

İkinci gün, katılımcılarla birlikte oluşturulan çalışma planı gözden geçirilecek, tartışmalı ve eksik bölümler ele alınacak ve plana son hali verilecektir. Ardından planların uygulanması ve izlenmesi konusu ele alınacak ve çalışma tamamlanacaktır.

Oluşturulan taslak çalışma planı Koordinasyon'da da değerlendirilerek onaylanacaktır. Bunun için taslak plan komisyon toplantısından 15 gün önce Valilik tarafından Koordinasyon Kurulu üyelerine gönderilecektir.

TASLAK